

Punainen nauha

Seija Veijonen

Seija Veijonen

PUNAINEN NAUHA

Punainen nauha

Kannen kuva:

Ainon rippikuva 1924

Liisa, Jenny ja Aino

© 2017 Seija Veijonen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 9789523399532

ESIPUHE

Punaisessa nauhassa kuvataan kahta aikakautta Suomen historiassa, joista on puhuttu ja kirjoitettu hyvin vähän. Näistä toinen vaiettu tapahtuma, huutolaisuus, sijoittuu 1900-luvun alkupuolelle, kirjassa käsitellään 1910-1920-lukua. Toinen vaiettu aikakausi, poliittiset vainot, sijoittuu 1930-luvulle.

Punainen nauha - kirjani pohjautuu suurelta osin äitini Ainin kertomuksiin elämästään. Kirjoitin äitini Ainin elämästä minä muodossa, asioista Ainin kertomana. Hän kertoi elämänsä aikana värikkäästi vaiheistaan. Kun hän asui luonani pitkään myöhäisinä vuosinaan, keskittyivät hänen kertomuksensa yhä uudestaan lapsuuteen ja nuoruuteen. Kertomukset jäivät vahvoina elämään muistissani.

Kuvaan Ainin lapsuutta, kun hänen isänsä lähtee Kanadaan ja sieltä Yhdysvaltoihin perheen jäädessä Suomeen köyhyyteen. Isän lähdettyä kaksi pienintä lasta, Aino ja hänen pikkusiskonsa Meeri, kunta sijoittaa huutolaislapsiksi eli myy perheelle, joka suostuu vähimmällä kunnan maksamalla rahalla ottamaan huutolaisen luokseen vuodeksi kerrallaan. Huutolaisia - vanhuksia, vammaisia tai sijoituslapsia - ostivat lähinnä talolliset, jotka saivat huutolaisista edullista työväkeä tai köyhät torpparit ja muut varattomat, jotka tarvitsivat senkin pienen rahamäärän, jota kunta tarjosi holhokista. Olosuhteet huutolaispaikoissa olivat kirjavat – oli onnenkauppaa, minkälaisiin oloihin huutolainen joutui. Yleensä sinä köyhänä aikana olosuhteet huutolaisiksi joutuneille olivat hyvin vaikeita. Huutokauppatilaisuudet, joita myös orjamarkkinoiksi kutsuttiin, järjestettiin viattomien lasten päivänä 28. joulukuuta ja sitä kautta on kulkenut tuhansien tie sekä henkisiin että fyysisiin koettelemuksiin.

Aino jatkaa elämäänsä nuorena naisena 1920-luvun loppupuolella ja 1930-luvun alussa ja tapaa myös isäni Väinön. Heidän toiveensa työtävän olosuhteiden parantamisesta osuu aikaan, jolloin äärioikeiston nousu vie heidät, kuten tuhannet muut poliittisiksi vangeiksi – Ainin Hämeenlinnaan ja Väinön Tammisaareen vankeuteen.

Suomessa tuomittiin 1919-1944 välisenä aikana lähes 4500 henkilöä valtiopetoksesta tai valtiopetoksen valmistelusta poliittisiksi vangeiksi eri vankilaitoksiin. Näistä noin neljäsosa oli naisia.

Romaani on kaunokirjallinen, mutta pohjautuu tositapahtumiin. Kertomukset huutolaispaikoista ovat äitini tarkkaa kuvausta. Suuret linjat ja vankilakuvaukset ovat faktaa äitini muistoista, arkistoista ja lähdekirjallisuudesta.

Minun oli voimakas tarve saada äitini kertomukset muistiin. Olen kirjoittanut tätä vuosia, koin että se on velvollisuuteni. Liikaa on vaiettu ja annettu kerääntyä painolastiksi sisäämme. Ajattelen, että silloin kun väkivalta, raakuus ja ahdasmielisyys pääsevät yhteiskunnan rakenteisiin asti, on tilanne hyvin hälyttävä.

On hyvä tuntea oma lähihistoriansa - sekä esi-isiensä että Suomen, jotta tietää mihin olemme menossa. Ja mitä ei ainakaan saisi toistua, ei meillä eikä muualla.

Järvenpäässä, 22.03.2017

Seija Veijonen

OSA 1

LAPSUUS

JUNAMATKALLE

Minä istun kovalla junan penkillä. Höyryjuna puuskuttaa ottaen lisää voimaa Jyväskylästä lähdön hetkellä päästäkseen ylös lievästä ylämäestä. Matkaan Helsinkiin. Jännittää edessä oleva uusi elämä. Olinhan minä tottunut koko lapsuuteni ajan alituisiin elämän muutoksiin, kun minut myytiin huutolaiseksi ja lähes vuosittain jouduin vaihtamaan huutolaispaikkaa. Silloin olin ollut pikkulapsi ja jouduin vain tottelemaan aikuisten määräyksiä.

Nyt olen aikuinen ja joudun itse järjestelemään Helsingissä asunnon ja työn. Minä puristan sylissä pientä nyyttiä, johon olen saanut vähäiset eväät matkaa varten. Lattialla jaloissa on musta pahvinen matkalauku, joka sisältää koko omaisuuteni, vaihtovaatteet, punaiset nauhat ja mummolta saatu raamattu. Minä tähyän verkkohyllylle ylös, saisinko nostettua matkalaukun sinne. Olen lyhytkasvuinen tyttö, joten silpasen kengät jalasta, otan matkalaukun ja ponkaisemalla junanpenkiltä heitän mustat lettini heiluen matkalaukun verkkohyllylle.

Viereiseltä penkiltä kuuluu miehen ääni: – Voi neiti, olisinhan minä auttanut!

Minä punastun, mutta hymyilen, kun huomaa ystävällisen keski-ikäisen miehen hymyilevän.

– Kiitos vaan, mutta kyllä mää itte.

– Neiti taitaakin olla aito keski-suomalainen?

– Niin, mistä te sen tiesitte? kysyn uteliaana.

– Kyllä sitä murteesta erottaa. Ja noista pyöreistä poskista, miestä naurattaa.

Vaikenen hämillisenä ja jään miettimään ulkonäköäni ja tuota murteasiasia. Sieväksi minua ovat muutkin sanoneet ja notkeana hän on pysynyt kovan työn ja vähäisen ruokansa ansiosta. Mutta puhettani en ole ennen pohtinut. Mitenkähän sitä osaa Helsingissä puhua? Päätän kuunnella tarkkaan miten pääkaupungissa muut puhuvat ja jättää murteeni taakseni.

Minä otan paremman asennon penkillä. Junavaunu haisee aika pahalta,

sellaiselta kuin ei missään muualla. Siihen on sekoittunut junan höyryjen levittämää kivihiilen hajua, junan käymälän ja matkustajien tuomaa lian ja hien hajua. Ehkä myös matkustajien eväiden epämääräistä hajua. Minulla nälkä muistuttaa itsestään, mutta ei sovi vielä eväisiinsä koskea, matkaa on vielä monta tuntia edessä. Junavaunun heiluriovien liikkueessa käymälästä kantautuu hajuja vaunuun. Vaan enpä minä ole nirppanokaksi kasvanut, ajattelen ja suljen silmäni.

Viimeinen työpaikka venäläisen emigranttiperheen luona oli mieleinen. Siellä tuoksui aina hyvälle, siellä opin paljon. Opettivat käytöstapoja ja hyvän ruuan valmistusta. Ei olisi pitänyt sanoutua irti. Jos ei Jenny olisi yllyttänyt, olisin siellä voinut jatkaakin. Sitä piikapaikkaa aiemmin olin viimeisessä huutolaispaikassa Edlan luona pyykkäämässä. Nyt osaan kyllä paljon, pyykit tulevat puhtaiksi ja piikahommat hoituisivat Helsingissäkin. Ei hätää, kyllä minä pärjään. Elämäni opetus on ollut tähän asti: Kyllä tekeville käsille työtä löytyy. Äiti vielä lähtiessä evästi: ihmisiä ja Jumalan lapsia ne ovat siellä Helsingissäkin.

Silmiiä alkaa painaa junan puuskutellessa tasaisesti ja nukahdan junavaunun tasaisesti keinuttaessa.

AINON UNI

Minä ojennan pontevasti jalkojani eteen ja taakse saadakseni keinuun lisää vauhtia. Äiti Elina istuu naapurien kanssa pihapenkillä juttelemassa viettäen mukavasti kesäistä sunnuntaita. Saan keinun heilumaan edestakaisin hienosti ja tyytyväisenä itseeni hyppään keinusta maahan, kun vauhti on hiljentynyt tarpeeksi. Tunnen itseni vahvaksi ja pystyväni kaikkeen ihmeelliseen. Rohkealla mielellä suuntasin talon seinustalle nostetuille tikapuille ja ryhdyin kiipeämään tikapuiden nurjalta puolelta ylöspäin. Jo alkoi mielessä pelottaa, että kohta jos tästä putoan, niin miten minun kurjan käykään.

Vaan ei auta väkiseminen, nousenpa vielä portaan ylemmäs. Minä murnistan kasvoni päättäväiseen, suorastaan urhoolliseen ilmeeseen ja yritän nousta seuraavalle askelmalle. Tikkaat ovat vanhat ja kirahtavat minulle vihaisesti. Maa alkaa vetää minua puoleensa ja minä haluan jo kiihkeästi alas. Yritän venyttää jalkaani maahan, mutta vaikka kuinka

haron, varvas ei kohtaa turvallista maata. Kyyneleet rupesivat jo juosta rapattamaan poskea pitkin ja minä parkaisen: ”Äiti auttakaa!”

Minulla alkoi voimat jo uupua käsistäni. Olin varma, että kuolisin siihen paikkaan, jos putoaisin näin korkealta. Siinäpä sitten volina kuuluisi naapurienkin suista, kun minä makaisin kuolleen maassa.

Äiti katkaisi juttunsa naapurien kanssa ja nauroi: – Oikaiset vain kunnon jalkasi, olet jo melkein maassa. Ojensin kuuliaisesti toista jalkaani maata kohti huutaen ”Putoan! Äiti, minä putoan!”

Äiti ja naapurit nauroivat ja minä tunnen vääryyden vyöryvän minun sisääni. Miten he voivat olla niin julmia, että nauroivat, vaikka minä putoaisin ja minuun sattuisi, tai vaikka kuolisin! Tajusin myös välähdyksen kaltaisesti, etteivät oma äitiniäkään ollut aina turvanani ja tukenani. Outo yksinäisyys kumisi sisälläni.

Käsivarret eivät jaksaneet pitää ja minä putosin tupsahtaen maahan. Pudotus ei tosiaankaan ollut suuri. Vain järkytys ja luottamuksen menettäminen hätäni hetkellä olivat satuttaneet.

Hartiani vielä nutjahtelivat katkeran mielen ja pidätellyn itkun vaikutuksesta, kun minä hitaasti vespelsin tupaan. Sokea mummoni oli tuvassa ja hänelle minä purin pahaa mieltäni. Minä uihkaisin hänelle itkunsekaisin soperruksin miten minä olin kiivennyt korkealle eikä kukaan auttanut alas. Kyhnähin hänen kainaloonsa ja mummo lohdutteli pyyhkimällä vesikierteisiä silmiäni. Antoipa jopa omasta leipäkoristaan pienen leipäkämpäleen syötäväkseni.

Heräsin junan vihellykseen hätkähtäen. Ihmettelin, kuinka selvänä olivat uneeni siirtyneet varhaisen lapsuuden tapahtumat kotipihalta. Mies viereiseltä penkiltä hymyili lempeästi minulle, oli kai huomannut torkahdukseni.

Punaisessa nauhassa kuvataan kahta aikakautta Suomen historiassa, joista on puhuttu ja kirjoitettu hyvin vähän. Näistä toinen vaiettu tapahtuma, huutolaisuus, sijoittuu 1900 luvun alkupuolelle, kirjassa käsitellään 1910-1920 lukua. Toinen vaiettu aikakausi, poliittiset vainot, sijoittuu 1930-luvulle.

Punainen nauha – kirjani pohjautuu suurelta osin äitini Ainin kertomuksiin elämästään. Kirjoitin äitini Ainin elämästä minä muodossa, asioista Ainin kertomana. Hän kertoi elämänsä aikana värikkäästi vaiheistaan. Kun hän asui luonani pitkään myöhäisinä vuosinaan, keskittyivät hänen kertomuksensa yhä uudestaan lapsuuteen ja nuoruuteen. Kertomukset jäivät vahvoin elämään muistissani.

9 789523 399532